

Niepełna opinia biegłego w polskim procesie karnym

Incomplete Expert Opinion in the Polish Criminal Trial

The author analyses the issue of assessing evidence from an expert opinion in a Polish criminal trial, carried out on the basis of Art. 201 of the Code of Criminal Procedure. The author focuses on explaining the concept of "incompleteness" of opinions and the procedure for verifying such an opinion. According to the author, the current wording of the provision is not controversial when it comes to understanding the concept of "incomplete" opinion. However, it is justified to amend Art. 201 of the Code of Criminal Procedure and to explicitly accept that in the event of deficiencies in the opinions referred to in this provision, it is obligatory to summon current experts or appoint other (new) experts. The possibility of confronting experts should also be explicitly allowed, but should be linked to the assessment of the content of the opinions submitted by them in a given case.

Czesław P. Kłak

*Profesor Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej
w Bydgoszczy*

ORCID – 0000-0002-2886-4770

Słowa kluczowe:
opinia biegłego, niepełność opinii biegłego,
konfrontacja biegłych

Keyword:
expert opinion, incompleteness of expert
opinion, expert confrontation

<https://doi.org/10.36128/priw.vi32.83>

Kodeks postępowania karnego z 1997 r.¹ (dalej: k.p.k.) w art. 201 stanowi, że jeżeli opinia jest niepełna lub niejasna albo gdy zachodzi sprzeczność w samej opinii lub między różnymi opiniami w tej samej sprawie, można wezwać tych samych biegłych lub powołać innych. Reguluje on tryb postępowania w przypadku wystąpienia wątpliwości odnośnie do treści opinii². W świetle przywołanego przepisu z całą pewnością sąd ani żaden inny organ procesowy nie może

1 Tekst jedn. Dz. U. 2020, poz. 30 z późn. zm.

2 Wyrok SA w Warszawie z 12 kwietnia 2017 r., II AKa 80/17, LEX nr 2295322.

oprzec się na opinii niepełnej³. Dopuszczenie dowodu z uzupełniającej opinii biegłego lub dowodu z nowej opinii możliwe jest jedynie wtedy, gdy zaistniały okoliczności, o których mowa w art. 201 k.p.k.⁴. Przepis ten określa w sposób wyczerpujący przesłanki sięgnięcia po taki dowód. Jest to jedyny sposób weryfikacji opinii biegłego⁵. Wskazany przepis przewiduje wyraźnie dwojaki sposób rozwiązania problemu jej niejasności, niepełności czy sprzeczności (opinia uzupełniająca lub nowa opinia), pozostawiając decyzję co do wyboru metody organowi procesowemu przeprowadzającemu postępowanie dowodowe⁶. Z treści art. 201 k.p.k. nie wynika preferowanie którejś z możliwości usunięcia sprzeczności między opiniami, oba wymienione w nim sposoby są równoważne⁷. W orzecznictwie podniesiono, że powołanie nowych biegłych powinno nastąpić wówczas, gdy sąd (organ procesowy) sam nie będzie w stanie rozstrzygnąć wątpliwości związanych z niejasną czy niepełną opinią biegłych⁸. Poglądu tego nie można podzielić, albowiem art. 201 k.p.k. daje w takiej sytuacji każdemu organowi procesowemu możliwość ponownego wezwania tych samych biegłych. Dopiero w sytuacji, w której dotychczasowi biegli nie przekonają organu procesowego do swej opinii zasadne będzie sięgnięcie po innych biegłych. W moim przekonaniu odstąpienie od ponownego wezwania dotychczasowych biegłych będzie zasadne w sytuacji, w której ocena sporządzonej przez nich opinii wykaże takie jej wady, że w istocie podważeniu ulegnie zaufanie do ich wiedzy, doświadczenia, umiejętności wydania niewadliwej opinii, itp. W takim przypadku nie jest ani zasadne, ani racjonalne ponowne ich wzywanie. W piśmiennictwie zasadnie wskazuje się, iż stwierdzenie, że biegły nie dysponuje wiedzą specjalną wymaganą dla rozstrzygnięcia danej okoliczności obliguje organ procesowy do powołania innego biegłego⁹. Art. 201 k.p.k. umożliwia powołanie innych (nowych) biegłych bez konieczności uprzedniego wezwania dotychczasowych biegłych do sporządzenia opinii uzupełniającej, z jego treści nie wynika bowiem obowiąz-

-
- 3 Wyrok SN z 7 października 2002 r., IV KKN 265/99, LEX nr 56830.
 - 4 Wyrok SA w Warszawie z 19 lutego 2018 r., II AKa 362/17, LEX nr 2466238; wyrok SA w Katowicach z 12 maja 2016 r., II AKa 100/16, LEX nr 2087864.
 - 5 Wyrok SN z 14 maja 2015 r., II KK 49/15, LEX nr 1745828.
 - 6 Wyrok SN z 3 marca 2014 r., WA 30/14, LEX nr 1460571.
 - 7 Wyrok SA we Wrocławiu z 9 kwietnia 2014 r., II AKa 70/14, LEX nr 1459125.
 - 8 Wyrok SN z 11 marca 2014 r., WA 1/14, LEX nr 1444408.
 - 9 Michał Kurowski [w:] Barbara Augustyniak, Krzysztof Eichstaedt, Michał Kurowski, Dariusz Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Dariusz Świecki (Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2013), 649.

zek zachowania sekwencji – najpierw opinia uzupełniająca, a dopiero następnie – nowa opinia. Art. 201 k.p.k. stwarza podstawę do sięgnięcia po opinie innych (nowych) biegłych w każdym przypadku, gdy sąd uzna, że wezwanie dotychczasowych biegłych nie jest w stanie rozwiązać wątpliwości odnośnie do sporządzonej przez nich opinii, a tym samym nie są oni w stanie zrealizować celu związanego z powołaniem biegłych (art. 193 § 1 k.p.k.). Z całą natomiast pewnością zasadne jest stanowisko, że powołanie innych biegłych na podstawie art. 201 k.p.k. jest konieczne wówczas, gdyby sąd (organ procesowy), kierując się zasadą swobodnej oceny dowodów, nie był w stanie wyjaśnić sprzeczności występujących między różnymi opiniami¹⁰. W takim bowiem przypadku ponowne wezwanie tych samych biegłych jest bezcelowe, należy bowiem dążyć do definitywnego wyjaśnienia określonej okoliczności, a nie w nieskończoność weryfikować złożone w sprawie opinie biegłych. Takie zachowanie nie przybliży organu procesowego do rozstrzygnięcia sprawy, niepotrzebnie wydłużając bieg postępowania. W zaistniałej sytuacji należy uznać, że możliwości sporządzenia przez dotychczasowych biegłych przekonującej opinii wyczerpały się i zwrócić się do innych (nowych) biegłych, mając przy tym świadomość trudności (problemów), które wyłoniły się podczas opiniowania. Od innych (nowych) biegłych należy oczekiwać wyjaśnienia tego, z czym nie poradzili sobie dotychczasowi biegli, przy czym w sytuacji, w której okaże się to niemożliwe, art. 201 k.p.k. nie obliguje do powoływania kolejnych biegłych¹¹.

W postępowaniu jurysdykcyjnym to sąd orzekający decyduje, czy wezwać ponownie tych samych biegłych, czy też powołać innych w zależności od tego, które z tych rozwiązań uzna w konkretnych realiach za celowe¹². Na etapie postępowania przygotowawczego decyzje podejmuje organ je prowadzący, przy czym prokurator może zastrzec do wyłącznej własnej decyzji – w ramach sprawowanego przez siebie nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym – wydanie postanowienia na podstawie art. 201 k.p.k. (art. 326 § 2 pkt 4 k.p.k.). Jak zasadnie przyjęto w orzecznictwie, to organ procesowy przeprowadzający postępowanie dowodowe podejmuje decyzję, czy wezwać ponownie tych samych biegłych, czy też powołać innych w zależności od tego, które z tych rozwiązań – w realiach konkretnej sytuacji procesowej – uzna za realizujące w większym stopniu cel wytyczony przez dyrektywę wynikającą z dyspozycji powołanego wyżej przepisu¹³. Pamiętać przy tym

10 Wyrok SN z 28 sierpnia 2013 r., V KK 80/13, LEX nr 1381068.

11 Tomasz Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz* (Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2008), 466.

12 Wyrok SA w Warszawie z 20 października 2017 r., II AKa 306/17, LEX nr 2402456.

13 Postanowienie SN z 27 lipca 2016 r., V KK 25/16, LEX nr 2108096.

należy, że w sytuacji, w której występuje przynajmniej jedna z przesłanek, o których mowa w art. 201 k.p.k., brak zastosowania jego dyspozycji stanowi jego ewidentną obrazę, mimo że ustawodawca posłużył się sformułowaniem „można”¹⁴. Trafnie podniesiono również w orzecznictwie, że opinię biegłego ocenia sąd (organ procesowy) i sąd (organ procesowy) decyduje, czy jest ona dla niego zrozumiała i przekonująca, czy odpowiada na pytania zakreślające jej przedmiot i granice, czy jest wewnętrznie spójna i niesprzeczna, czy nie rodzi wątpliwości co do jej merytorycznej trafności. Jeśli w którejś z powyższych kwestii sąd (organ) poweźmie uzasadnione wątpliwości (w szczególności pod wpływem argumentacji stron postępowania) to wówczas sąd (organ procesowy) decyduje – zgodnie z dyrektywą art. 201 k.p.k. – o wezwaniu tych samych biegłych, skonfrontowaniu biegłych lub o powołaniu innych biegłych¹⁵. Ocena sądu (organu procesowego) dokonywana na podstawie art. 201 k.p.k. nie może być dowolna¹⁶. W tym miejscu należy wskazać, że w art. 201 k.p.k. nie ma mowy o konfrontacji biegłych. Czynność ta uregulowana jest w art. 172 k.p.k., przy czym w piśmiennictwie nie budzi wątpliwości, że wskazany przepis umożliwia przeprowadzenie konfrontacji biegłych, mimo że nie posłużono się w nim takim pojęciem, lecz pojęciem „konfrontowanie osób przesłuchiowanych”¹⁷. Zauważyć przy tym należy, że art. 201 k.p.k. zezwala na ponowne wezwanie tych samych biegłych, a więc biegłych, którzy sporządzili już opinię w danej sprawie, nie przesądzając jednak, że w ramach owego wezwania nie jest możliwe przeprowadzenie konfrontacji biegłych. Art. 201 k.p.k. nie jest przepisem szczególnym względem art. 172 k.p.k., lecz przepisem który dopuszcza samo wezwanie biegłych do sporządzenia opinii uzupełniającej, nie wykluczając możliwości ich konfrontacji. To w jaki sposób organ procesowy przeprowadzi dowód z opinii wezwanych biegłych – pojedyncze przesłuchanie, uzupełniająca opinia pisemna czy też konfrontacja – zależy od uznania organu procesowego, a art. 201 k.p.k. żadnej z tych możliwości nie wyklucza. Z tego, że w art. 201 k.p.k. ustawodawca nie posłużył się pojęciem „konfrontacji biegłych”, nie wynika, że po ich wezwaniu na jego podstawie nie jest możliwe przeprowadzenie tej czynności. Przepis ten nie reguluje bowiem tego, w jaki sposób dowód z opinii biegłego (dotychczasowego lub nowego) ma być przeprowadzony, lecz stanowi podstawę do jego przeprowadzenia. Należy zatem podzielić pogląd, że to do organu procesowe-

14 Wyrok SA w Szczecinie z 23 lutego 2016 r., II AKa 253/14, LEX nr 2041892.

15 Wyrok SA we Wrocławiu z 17 lutego 2016 r., II AKa 13/16, LEX nr 2023599.

16 Wyrok SA w Lublinie z 28 lipca 2015 r., II AKa 139/15, LEX nr 1820500.

17 Grzegorz Kopczyński, *Konfrontacja biegłych w polskim procesie karnym* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2008), 104 i przywołana tam literatura.

go należy decyzja, czy biegłych – autorów sprzecznych opinii – należy tylko przesłuchać czy też następnie skonfrontować¹⁸.

O ile nie zostanie wykazane, że biegły postąpił wbrew wskazaniom wiedzy i doświadczenia zawodowego, nie sposób zakładać, że samo twierdzenie strony o konieczności przyjęcia innych metod badawczych uzasadnia dopuszczanie kolejnych opinii na podstawie art. 201 k.p.k.¹⁹. Jeżeli opinia biegłego jest przekonująca i zupełna dla sądu (organu procesowego), który swoje stanowisko w tym względzie uzasadnił, to fakt, iż opinia taka nie jest przekonywająca (jest niepełna) dla stron procesowych (nie spełnia ich oczekiwań), nie jest przesłanką dopuszczenia kolejnej opinii w oparciu o przepis art. 201 k.p.k.²⁰. Strona żądająca powołania innych biegłych musi wykazać, że zachodzi okoliczność określona w art. 201 k.p.k., a więc dotychczas wydana opinia jest niepełna, niejasna albo nielogiczna lub że zachodzi sprzeczność w samej opinii. Samo ogólne stwierdzenie o konieczności powołania nowych biegłych, bez wskazania na wady dotychczasowej opinii, nie czyni złożonego w tym przedmiocie wniosku zasadnym. Gdyby bowiem kierować się tylko tym kryterium, że dotychczasowa opinia nie spełnia oczekiwań strony, która za pośrednictwem nowej opinii chce wykazać stan przeciwny do wynikającego z opinii, wówczas nigdy nie udałoby się postępowania zakończyć w rozsądnym terminie, skoro strona niezadowolona z dotychczas sporządzonej opinii mogłaby bez końca wносить o kolejne opinie, a gdyby biegli ją zadowolili, to identyczne wnioski mogłaby zgłaszać strona przeciwna, z opinii takiej niezadowolona²¹. Owe wykazanie wadliwości opinii, o którym mowa w art. 201 k.p.k., polega na uprawdopodobnieniu sytuacji wskazanych w tym przepisie²². Sytuacja taka nie będzie miała miejsca, gdy strona wdając się samodzielnie

18 Anna Kegel, Zdzisław Kegel, *Przepisy o biegłych sądowych, tłumaczach i specjalistach. Komentarz* (Kraków: Wydawnictwo Zakamycze, 2004), 142.

19 Wyrok SA w Białymstoku z 9 maja 2019 r., II AKa 58/19, LEX nr 2735140; wyrok SA w Katowicach z 1 marca 2018 r., II AKa 568/17, LEX nr 2480854.

20 Postanowienie SN z 22 września 2016 r., V KK 217/16, LEX nr 2142569; postanowienie SN z 17 grudnia 2015 r., III KK 448/15, LEX nr 1956352; wyrok SA we Wrocławiu z 18 października 2018 r., II AKa 128/18, LEX nr 2605253; wyrok SA w Szczecinie z 28 grudnia 2017 r., II AKa 154/17, LEX nr 2532192; wyrok SA w Szczecinie z 5 października 2017 r., II AKa 115/17, LEX nr 2414622; wyrok SA w Białymstoku z 31 stycznia 2017 r., II AKa 204/16, LEX nr 2287383.

21 Wyrok SA w Krakowie z 2 października 2018 r., II AKa 254/18, LEX nr 2645335.

22 Wyrok SA w Łodzi z 7 grudnia 2016 r., II AKa 157/16, LEX nr 2278236.

nie w spekulacje myślowe natury specjalistycznej, dochodzi w rezultacie do przekonania, że wnioski natury ściśle fachowej – i to w dziedzinie, w której z natury rzeczy brakuje stronie wiadomości specjalnych – są błędne²³. Ciężar owego uprawdopodobnienia obciąża tę stronę, która składa wniosek dowodowy na podstawie art. 201 k.p.k.²⁴. Przytoczyć należy zasadny pogląd, że to strona przedstawiająca wniosek o wezwanie biegłego na rozprawę w celu jego przesłuchania powinna wykazać, w jakim zakresie złożona na piśmie opinia jest niepełna lub niejasna czy wewnętrznie sprzeczna albo na czym polega jej sprzeczność z inną opinią wydaną w tej sprawie, a więc uprawdopodobnić zaistnienie sytuacji wskazanych w art. 201 k.p.k. Samo ogólne stwierdzenie, że wnioskodawca chce uzyskać informacje odnośnie określonych okoliczności, o których mowa w opinii, nie spełnia wymogów uwzględnienia takiego wniosku i wezwania biegłego lub biegłych na rozprawę²⁵. Wnioskodawca zobowiązany jest również wskazać na jakie okoliczności – ze względu na mankamenty wymienione w art. 201 k.p.k. – nastąpić ma przesłuchanie biegłego²⁶. Trafny jest również pogląd, że samo ogólne stwierdzenie o konieczności powołania nowych biegłych w celu powtórnego badania oskarżonego bez dokładnego wskazania na wady dotychczasowej opinii, oparte na zarzucie niedostatecznej wiedzy specjalistycznej przeprowadzających badanie biegłych lub też niewłaściwych metod zastosowanych przez biegłych podczas badania oskarżonego, w żadnym wypadku nie może uzasadniać powołania innych biegłych bądź uzupełnienia opinii²⁷. Innymi słowy, subiektywne przekonanie o wadliwości opinii bez odzwierciedlenia w uwarunkowaniach o charakterze obiektywnym nie uzasadnia zastosowania art. 201 k.p.k.²⁸. Ty bardziej

23 Wyrok SA we Wrocławiu z 11 marca 2016 r., II AKa 18/16, LEX nr 2122472; wyrok SA w Gdańsku z 3 lipca 2014 r., II AKa 196/14, LEX nr 1515178; wyrok SA w Łodzi z 29 października 2013 r., II AKa 129/13, LEX nr 1409169.

24 Wyrok SA w Łodzi z 24 listopada 2015 r., II AKa 216/15, LEX nr 1964966.

25 Wyrok SA w Warszawie z 27 marca 2015 r., II AKa 43/15, LEX nr 1667667.

26 Postanowienie SN z 12 lutego 2013 r., II KK 320/12, LEX nr 1288661.

27 Wyrok SA w Białymstoku z 9 grudnia 2014 r., II AKa 232/14, LEX nr 1602839.

28 Wyrok SA w Gdańsku z 25 września 2014 r., II AKa 308/14, LEX nr 1648833; wyrok SA w Poznaniu z 11 września 2014 r., II AKa 134/14, LEX nr 1527136.

niewystarczające do zastosowania art. 201 k.p.k. jest samo niezadowolenie z treści opinii²⁹.

Przepis art. 201 k.p.k. stanowi samoistną podstawę do dopuszczenia dowodu z opinii uzupełniającej lub do przeprowadzenia nowej opinii, o ile spełnione zostaną przesłanki przewidziane w tym przepisie. *A contrario*, artykuł ten może stanowić samodzielną podstawę do oddalenia wniosku dowodowego o przeprowadzenie opinii uzupełniającej bądź o dopuszczenie nowej opinii, jeżeli domaga się tego strona, a przeprowadzony już dowód z opinii jest jasny, pełny, niesprzeczny oraz nie zachodzi sprzeczność między opiniami³⁰. W takim przypadku ponowne wezwanie tych samych biegłych lub powołanie innych jest pozbawione podstawy prawnej. Nie można w takiej sytuacji powołać się na treść art. 193 § 1 k.p.k., albowiem przepis ten dotyczy przypadku, w którym stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, a w analizowanym przypadku zasięgnięto opinii biegłego (biegłych) i nie ma podstaw do zanegowania ich opinii. Art. 201 k.p.k. chroni zatem przed bezpodstawnym sięganiem po opinię biegłego (biegłych) – uzupełniającą lub nową – a przez to przed niezasadnym przedłużaniem biegu postępowania i mnożeniem jego kosztów. Jak zasadnie wskazano w orzecznictwie, nie można mnożyć opinii – bez dokładnego wskazania wad opinii dotychczasowej – tylko po to, by uczynić zadość subiektywnej nadziei na uzyskanie takiej, która byłaby po myśli tej strony³¹. Z pewnością takie zachowanie pozostawałoby w sprzeczności z wymogiem, aby rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w rozsądnym terminie (art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k.).

Procedura karna nie daje sądowi prawa do arbitralnego dyskwalifikowania opinii bez wykazania, że jest ona niepełna lub niejasna albo też nierzetelna³². Przy tym jeżeli sąd (organ procesowy) nie akceptuje wniosków opinii dotyczących istotnych dla rozstrzygnięcia okoliczności, których stwierdzenie wymaga wiadomości specjalnych (art. 193 § 1 k.p.k.), to sąd ten (organ procesowy) nie może zanegować wydanej opinii bez powołania innego biegłego posiadającego tego typu wiadomości, czyli innymi słowy, sąd nie może

29 Wyrok SA w Poznaniu z 14 listopada 2013 r., II AKa 198/13, LEX nr 1416252.

30 Wyrok SA w Lublinie z 16 października 2018 r., II AKa 229/18, LEX nr 2576169.

31 Wyrok SA w Szczecinie z 6 listopada 2014 r., II AKa 190/14, LEX nr 1668656.

32 Wyrok SA w Warszawie z 27 kwietnia 2016 r., II AKa 108/16, LEX nr 2171291.

zastępować biegłych w opiniowaniu w zakresie wiedzy specjalistycznej³³. Pamiętać przy tym jednak należy, że czym innym jest dokonanie przez sąd (organ procesowy) samodzielnych ustaleń z zakresu wiadomości specjalnych (co jest niedopuszczalne ze względu na treść art. 193 § 1 k.p.k.), a czym innym analiza dostępnych już ustaleń biegłych pod kątem ewentualnej potrzeby ich uzupełnienia lub powtórzenia przez innego biegłego, co wynika z art. 201 k.p.k. Ocena opinii koncentruje się na płaszczyźnie badania jej strony konstrukcyjnej, zgodności z zakresem ekspertyzy, poprawności metodologicznej badań, komunikatywności części sprawozdawczej oraz logiczności wniosków. Dokonanie takiej oceny opinii jest nie tylko uprawnieniem, lecz obowiązkiem sądu (organu procesowego)³⁴. Opinia biegłego, podobnie jak każdy inny dowód, podlega ocenie, o której mowa w art. 7 k.p.k.³⁵.

Jak wskazano w orzecznictwie, opinia niepełna to opinia niezupełna, mająca braki, niecałkowita (częściowa), niekompletna, niedokładna, to zatem opinia, której czegoś brakuje, o której nie można powiedzieć, że jest wyczerpująca i całkowita³⁶. Pogląd ten podzielony został w piśmiennictwie³⁷. Stanowisko to nawiązuje do wykładni dokonanej przez Tadeusza Widłę, który – odwołując się do znaczenia słownikowego – przyjął, że przez niepełność należy rozumieć niezupełność, niecałkowitość lub niekompletność³⁸. Z powyższego w sposób niebudzący wątpliwości wynika, że niepełność opinii związana jest z oceną jej treści³⁹. Chodzi tu zatem o ocenę merytoryczną, a nie formalną.

-
- 33 Wyrok SA w Warszawie z 26 października 2017 r., II AKa 178/17, LEX nr 2418150.
- 34 Wyrok SA w Warszawie z 4 października 2017 r., II AKa 237/17, LEX nr 2376944.
- 35 Wyrok SA w Warszawie z 6 lipca 2016 r., II AKa 164/16, LEX nr 2171263; wyrok SN z 19 czerwca 2015 r., SDI 16/15, LEX nr 1745840; postanowienie SN z 20 sierpnia 2014 r., II KK 192/14, LEX nr 1504754; wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z 16 grudnia 2013 r., IX Ka 1519/13, LEX nr 1717638; wyrok SA w Krakowie z 14 maja 2013 r., II AKa 36/13, LEX nr 1360496; wyrok SA w Białymstoku z 26 marca 2013 r., II AKa 48/13, LEX nr 1294732.
- 36 M.in. postanowienie SN z 28 listopada 2003 r., IV KK 23/03, LEX nr 82320; wyrok SN z 22 sierpnia 2002 r., IV KK 216/02, LEX nr 55205.
- 37 Dagmara Gruszecka [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka (Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck: 2015), 488.
- 38 Tadeusz Widła, *Ocena dowodu z opinii biegłego* (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1992), 44.
- 39 Postanowienie SN z 4 listopada 2015 r., III KK 122/15, LEX nr 1941895.

Opinia niepełna to przede wszystkim opinia, która nie zawiera odpowiedzi na wszystkie pytania sformułowane w postanowieniu o powołaniu biegłego, o którym mowa w art. 194 k.p.k. albo w postanowieniu uzupełniającym, o którym stanowi art. 198 § 3 k.p.k.⁴⁰. Jak trafnie wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z 7 października 2009 r., III KK 122/09⁴¹, opinia jest niepełna, jeżeli nie udziela odpowiedzi na wszystkie postawione biegłemu pytania, na które zgodnie z zakresem wiadomości specjalistycznych i udostępnionych mu materiałów dowodowych może oraz powinien udzielić odpowiedzi. Identyczny pogląd wyraził m.in. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 26 marca 2008 r., II KK 19/08⁴², Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z 18 lutego 2009 r., II AKa 1/09⁴³, Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 23 września 2016 r., II AKa 253/16⁴⁴ oraz w wyroku z dnia 27 lipca 2016 r., II AKa 170/16⁴⁵, Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 4 marca 2016 r., II AKa 500/15⁴⁶, czy też Sąd Okręgowy w Opolu w wyroku z dnia 25 września 2013 r., VII Ka 565/13⁴⁷. Stanowisko takie prezentowane jest również w doktrynie⁴⁸. Inaczej rzecz ujmując, niepełna to opinia, która nie wyjaśnia wszystkich kwestii, jakie zostały biegłemu przedstawione w postanowieniu o dopuszczeniu dowodu z jego opinii lub w postanowieniu uzupełniającym⁴⁹. Jeżeli zatem opinia nie obejmuje w całości przedmiotu i zakresu ekspertyzy, określonych w postanowieniu o powołaniu biegłego – co do istotnych

okoliczności sprawy, to należy ją uznać za niepełną⁵⁰. Za zasadny należy zatem uznać pogląd, że opinia biegłych psychiatrów jest niepełna, bo nie poda-

40 Piotr Hofmański, Elżbieta Sadzik, Kazimierz Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Piotr Hofmański, t. I (Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2011), 1141.

41 Publ. LEX nr 532391.

42 Publ. LEX nr 406869.

43 Publ. *Krakowskie Zeszyty Sądowe*, nr 3 (2009), poz. 31.

44 Publ. LEX nr 2171221.

45 Publ. LEX nr 2171246.

46 Publ. LEX nr 2023577.

47 Publ. LEX nr 1718334.

48 Błażej Kolasiński, „Wymagania wymiaru sprawiedliwości wobec biegłych psychiatrów i ich orzeczeń”, *Prokurator*, nr 1 (2005): 24 i n.

49 Wyrok SA w Krakowie z 14 października 2008 r., II AKa 133/08, KZS 2008, nr 11, poz. 58.

50 Wyrok SA w Krakowie z 18 października 2017 r., II AKa 165/17, niepubl.; wyrok SA w Krakowie z 26 listopada 2015 r., II AKa 197/15, LEX nr 2071948.

je, na jakiej podstawie biegli twierdzą, że w dalszym ciągu prawdopodobne jest popełnienie przez internowanego czynu zabronionego i to czynu o wysokim stopniu społecznej szkodliwości, a poprzestaje na stwierdzeniu, że internowany nadal cierpi na schizofrenię paranoidalną⁵¹.

Z całą również pewnością niepełna to opinia, która nie zawiera kompletnego sprawozdania z przeprowadzonych przez biegłych badań⁵². Niepełna jest także z całą pewnością opinia, która zawiera tylko konkluzję, bez wskazania przesłanek, które do niej doprowadziły⁵³. Niepełna jest tym samym opinia, która nie zawiera uzasadnienia wyrażonych w niej ocen i poglądów⁵⁴. Samo niezadowolone (brak satysfakcji) strony z brzmienia wniosków końcowych, które zostały należycie uzasadnione, nie stanowi dostatecznej podstawy do zastosowania art. 201 k.p.k.⁵⁵. Ocena dokonywana na podstawie art. 201 k.p.k. musi charakteryzować się obiektywizmem, co dotyczy także uzasadnienia zawartych w niej wniosków.

51 Postanowienie SA w Krakowie z 12 lutego 2015 r., II AKzW 1490/14, LEX nr 1767940; wyrok SA we Wrocławiu z 9 października 2013 r., II AKa 291/13, LEX nr 1381622.

52 Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks postępowania*, 1141-1142.

53 M.in. wyrok SN z 12 marca 1979 r., I KR 27/79, OSNPG 1979, nr 10, poz. 138; wyrok SN z 30 września 1982 r., I KR 228/82, OSNPG 1983, nr 4, poz. 47; wyrok SN z 13 października 1998 r., II KKN 225/99, *Prokuratura i Prawo*, nr 3 (1999), poz. 13; postanowienie SN z 20 kwietnia 2016 r., III KK 132/16, LEX nr 2054097; wyrok SA we Wrocławiu z 15 lipca 2016 r., II AKa 169/16, LEX nr 2099924.

54 M.in. wyrok SN z 1 listopada 1975 r., Z 24/75, OSNKW 1975, nr 12, poz. 172; wyrok SN z 16 lipca 1997 r., II KKN 231/06, *Prokuratura i Prawo*, nr 1 (1998), poz. 12; postanowienie SN z 22 października 2015 r., III KK 239/15, LEX nr 1820402; wyrok SA we Wrocławiu z 14 grudnia 2017 r., II AKa 355/17, LEX nr 2432037; wyrok SA w Katowicach z 29 listopada 2017 r., II AKa 379/17, LEX nr 2480863; wyrok SA w Krakowie z 18 lutego 2016 r., II AKa 2/16, LEX nr 2016312; wyrok SA we Wrocławiu z 26 sierpnia 2015 r., II AKa196/15, LEX nr 1798760; wyrok SA w Krakowie z 7 maja 2015 r., II AKa 64/15, LEX nr 1711424; wyrok SA w Poznaniu z 18 grudnia 2014 r., II AKa 152/14, LEX nr 1665123; postanowienie SA w Krakowie z 17 grudnia 2014 r., II AKz 453/14, LEX nr 1711351; wyrok SA w Poznaniu z 7 marca 2013 r., II AKa 30/13, LEX nr 1324757.

55 Wyrok SA w Poznaniu z 22 czerwca 2017 r., II AKa 89/17, LEX nr 2620100; wyrok SA w Warszawie z 30 września 2013 r., II AKa 230/13, LEX nr 1392053.

Za niepełną należy uznać opinię, która opiera się na niewystarczającym materiale lub gdy nie uwzględnia wszelkich możliwych, na tle całości kształtu sprawy, wariantów dotyczących przebiegu zdarzenia⁵⁶. Pamiętać przy tym należy, że sąd (organ procesowy) powinien dążyć do tego, aby biegli dysponowali takim materiałem dowodowym, który pozwoli im wydać opinię pełną, o czym była już mowa. Jak stanowi art. 198 § 1 k.p.k., w miarę potrzeby udostępnia się biegłemu akta sprawy w zakresie niezbędnym do wydania opinii i zrywa go do udziału w przeprowadzeniu dowodów. Co istotne, powoływanie się na nieuczestniczenie opiniujących biegłych w eksperymentach procesowych nie stanowi tego rodzaju okoliczności, która z góry czyniłaby wydane opinie merytorycznie wadliwymi i niepełnymi, a tym samym uzasadniała powołanie kolejnych biegłych⁵⁷. Nie ma bowiem prostej zależności między udziałem (lub brakiem takiego udziału) w eksperymencie procesowym a uznaniem, że opinia biegłego jest pełna (niepełna). Możliwa jest jednak sytuacja, że opinia biegłego będzie niepełna w rozumieniu art. 201 k.p.k. w przypadku, w którym biegły nie uwzględni w procesie opiniowania wyników eksperymentu procesowego. Będzie to jednak nie tyle związane z brakiem jego udziału w tej czynności dowodowej, ale z faktem, że biegły pominął ten dowód przy sporządzaniu opinii, a zatem nie oparł się na całości materiału dowodowego, a to czyni już opinię niepełną w rozumieniu art. 201 k.p.k.

Opinia niepełna to opinia, przy której sporządzeniu pominięto istotne dla sprawy dowody⁵⁸. Pominięcie zatem dowodów mających znaczenie dla opracowania opinii powoduje, że jest ona niepełna, tzn. nie uwzględnia wszystkich istotnych dla rozstrzygnięcia kwestii okoliczności⁵⁹. Niepełność opinii może wynikać również z braku uzasadnienia odrzucenia wyników badań pomocniczych⁶⁰, a także być konsekwencją pominięcia niezbędnych

56 Wyrok SN z 7 października 2002 r., IV KKN 265/99, LEX nr 56830; wyrok SN z 8 stycznia 2002 r., IV KKN 646/97, LEX nr 45007; wyrok SN z 21 października 1980 r., Rw 361/80, OSNKW 1981, nr 1, poz. 7.

57 Wyrok SA w Katowicach z 20 listopada 2015 r., II AKa 415/15, LEX nr 2023116.

58 M.in. wyrok SN z 14 września 2005 r., IV KK 158/05, OSNwSK 2005, poz. 1658; wyrok SN z 9 maja 1988 r., II KR 96/88, OSNKW 1988, nr 9-10, poz. 72; wyrok SN z 24 stycznia 1986 r., IV KR 355/85, OSNPG 1987, nr 3, poz. 37.

59 Wyrok SA w Katowicach z 27 października 2017 r., II AKa 386/17, LEX nr 2456145.

60 Wyrok SN z 6 września 1979 r., Rw 198/79, OSNKW 1980 nr 1-2, poz. 9.

wyników badawczych⁶¹. W orzecznictwie wskazano również, że przyjmowanie w opinii dowolnych danych, nie wynikających z materiału dowodowego lub też pominięcie niektórych faktów powoduje, że jest ona opinią niepełną⁶².

Oceniając z punktu widzenia kryterium pełności opinii nie można zanegować ekspertyzy tylko i wyłącznie dlatego, że opinia jest „krótka”. Jak wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z 1 października 2004 r., III KK 28/04⁶³, fakt że będąca wynikiem badania ambulatoryjnego oskarżonego piśmna opinia biegłych lekarzy psychiatrów jest w swej treści „krótka”, nie oznacza automatycznie, że nosi ona cechy niepełności. Niepełność należy bowiem wiązać nie z ilością stron opinii (długością wypowiedzi biegłych), lecz z treścią opinii, w szczególności z odniesieniem się do wszystkich pytań organu procesowego i istniejących w sprawie wątpliwości. Oczywiście możliwa jest sytuacja, że „krótka” opinia będzie opinią niepełną, co może wynikać z jej niezupełności, lakoniczności, braku wykazania związku przeprowadzonych badań z finalnymi wnioskami, co zależeć będzie od okoliczności konkretnego przypadku.

Na koniec warto rozważyć, czy w sytuacji, w której biegły z obiektywnych względów nie może sformułować kategoriycznych wniosków można uznać, że jest to opinia niepełna, bo nie udziela jednoznacznej odpowiedzi na postawione pytanie? Oczywiście możliwa jest sytuacja, że biegły nie będzie w stanie sformułować jednoznacznej odpowiedzi na pytanie (pytania) zawarte w postanowieniu o jego powołaniu, ale to nie oznacza jeszcze, że opinia jest niepełna. Będzie nią wyłącznie w sytuacji, w której ową odpowiedź można udzielić, a biegły tego nie czyni. Jeżeli jednak biegły – w wyniku przeprowadzonych badań – formułuje dwie możliwe odpowiedzi i żadnej z nich nie może wykluczyć, zaś zaprezentowane stanowisko zostało rzetelnie uzasadnione, brak jest podstaw do sformułowania zarzutu, że opinia jest niepełna, z całą natomiast pewnością nie przedstawia ona żadnej wartości dowodowej w prowadzonym postępowaniu, na jej podstawie nie jest bowiem możliwe rozstrzygnięcie określonej, istotnej z jego punktu widzenia, kwestii⁶⁴. W takim przypadku powołanie innego biegłego winno nastąpić na podstawie art. 193 § 1 k.p.k., a nie na podstawie art. 201 k.p.k., opinia spełnia bowiem kryteria zawarte w tym ostatnim przepisie, ale nadal nie udało się stwierdzić okoliczności mających istotne znaczenie dla sprawy. Może się okazać, że w ogóle nie będzie to możliwe, co oznacza, że w takim przypadku niezbędne będzie

61 Wyrok SN z 12 maja 1988 r., II KR 92/88, OSNPG 1989, nr 2, poz. 35.

62 Postanowienie SN z 7 czerwca 2004 r., III KK 39/11, LEX nr 860602; postanowienie SN z 7 czerwca 2011 r., III KK 39/11, LEX nr 860602.

63 Publ. OSNwSK 2004, poz. 1697.

64 Wojciech Kotowski, „Wartość dowodowa opinii biegłego. Opinia pełna, cz. 2”, *Palestra*, nr 11-12 (2011): 181 i n.

sięgnięcie po dyspozycję art. 5 § 2 k.p.k., a to oznacza wybór wersji najkorzystniejszej dla podejrzanego (oskarżonego).

Od niepełności w rozumieniu art. 201 k.p.k. należy odróżnić sytuację, w której opinia zawierać będzie braki formalne, tj. uchybiać będzie treści art. 200 § 2 pkt 1 – 4 i 6 k.p.k.⁶⁵, a więc braki w zasadzie o charakterze technicznym, które nie są związane z treścią opinii, lecz jej stroną formalną. W takim przypadku należy wezwać biegłego (biegłych) do usunięcia dostrzeżonych braków, co następuje nie w trybie art. 201 k.p.k. Przepis ten bowiem odnosi się do usuwania uchybień o charakterze merytorycznym, a nie formalnym. W sytuacji, w której opinia nie będzie zawierać sprawozdania z przeprowadzonych czynności i spostrzeżeń oraz opartych na nich wnioskach (art. 200 § 2 pkt 5 k.p.k.) będzie to uchybienie nie o charakterze formalnym, lecz merytorycznym, którego usunięcie możliwe jest w trybie art. 201 k.p.k. Jak zasadnie przyjęto w piśmiennictwie, najistotniejszą częścią opinii, a w istocie rzeczywistą opinią, jest ta jej część, której elementy zostały określone w art. 200 § 2 pkt 5 k.p.k., zaś jej sporządzenie w sposób uniemożliwiający jej poznanie w sposób, o którym mowa w tym przepisie, czyni ją wadliwą w rozumieniu art. 201 k.p.k.⁶⁶. W takim przypadku należy uznać, że opinia jest niepełna, brakuje w niej bowiem zarówno pokazania procesu (w tym wskazania, jakie czynności zostały przez biegłego podjęte) samego opiniowania (w tym jego przebiegu i tego co się na niego składało), jak i wyników badań biegłego, co jest fundamentem każdej opinii. W orzecznictwie trafnie wskazano, że nieujawnienie przez biegłego stosowanych przez niego metod badawczych pozostaje w sprzeczności z istotą dowodu z opinii biegłego, będącej wywodem specjalistycznym, w którym biegły odwołuje się do swoich wiadomości specjalnych, wskazuje etapy wnioskowania (badanie, ustalone fakty), przedstawia przesłanki, którymi kierował się wydając opinię (konceptje naukowe przyjęte do interpretacji ustalonych faktów). Brak wiedzy o stosowanych przez biegłego metodach badawczych nie pozwala na pełną weryfikację wyników jego pracy⁶⁷. Opinia, która nie zawiera pełnego sprawozdania z przeprowadzonych badań i bez zapoznania z materiałami źródłowymi, nie może być uznana za rzetelną i fachową⁶⁸. Finalnie należy zgodzić się z poglądem, że opinia biegłego powinna zawierać sprawozdanie z przeprowadzonych czynności i spostrzeżeń oraz oparte na nich wnioski, albowiem opinia biegłego nie może ograniczać się wyłącznie do odpowiedzi na pytanie zadane przez organ procesowy. Takiej opinii nie można uznać za rzetelną i fachową, gdyż

65 Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks postępowania*, 1142.

66 Lech K. Paprzycki [w:] Jan Grajewski, Lech K. Paprzycki, Sławomir Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I., red. Lech K. Paprzycki (Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2013), 685.

67 Wyrok SN z 14 marca 2017 r., III KK 375/16, LEX nr 2271446.

68 Wyrok SA w Gdańsku z 18 lutego 2015 r., II AKa7/15, LEX nr 1942670.

bez sprawozdania z przeprowadzonych badań i bez zapoznania z materiałami źródłowymi nie jest możliwe dokonanie przez sąd takiej oceny⁶⁹.

Nie można zastosować art. 201 k.p.k. w sytuacji, w której biegły w sposób kompetentny wielokrotnie składał ustną opinię uzupełniającą, wyjaśniał wszystkie zastrzeżenia i odpowiadał na szczegółowe pytania stron, w tym obrońcy oskarżonego. Nie można mówić o naruszeniu przepisu art. 201 k.p.k. tylko dlatego, że pozostali biegli biorący udział w sporządzeniu pisemnej opinii, nie występowali wraz z nim przed sądem (organem procesowym)⁷⁰.

Przeprowadzone rozważania pozwalają na sformułowanie wniosku, że pojęcie „opinii niepełnej” nie wywołuje kontrowersji w orzecznictwie, jest ono również jednolicie rozumiane w piśmiennictwie. Patrząc z tej perspektywy brak jest podstaw do nowelizacji art. 201 k.p.k. Zasadne jest jednak postulowanie *de lege ferenda* zastąpienia zwrotu „można wezwać tych samych biegłych lub powołać innych” zwrotem „wzywa się ponownie tych samych biegłych lub powołuje innych”, co podkreśli obowiązek organu procesowego zastosowania dyspozycji art. 201 k.p.k. w sytuacji, gdy uznana on, że opinia jest niepełna, niejasna lub pozostaje w sprzeczności z inną opinią (innymi) opiniami sporządzonymi w tej samej sprawie. Wprawdzie w orzecznictwie przyjęto, że stwierdzenie mankamentów opinii, o których mowa w art. 201 k.p.k., obliuguje organ procesowy do ponownego wezwania tych samych biegłych lub powołania innych, ale obowiązek ten powinien wyraźnie wynikać z treści przepisu prawa. Ma to istotne znaczenie chociażby z punktu widzenia konstruowania zarzutu obrazy przepisu prawa procesowego. Postuluję również dodanie do art. 201 k.p.k. regulacji odnoszącej się do konfrontacji biegłych. Z przepisu powinna wyraźnie wynikać możliwość przeprowadzenia takiej czynności w przypadku zaistnienia sprzeczności między opiniami sporządzonymi przez różnych biegłych w danej sprawie. Jej przeprowadzenie będzie także zasadne w przypadku, gdy stwierdzono niepełność tych opinii, a celowe jest ich uzupełnienie w ramach konfrontacji biegłych. Dotyczyć to będzie sytuacji, w której opinie będą nie tylko ze sobą sprzeczne, ale ich lektura prowadzi będzie do wniosku, że co najmniej jedna z nich nie jest – w świetle drugiej opinii – opinią pełną, zawiera bowiem luki (braki), a sformułowanie takiego wniosku możliwe jest na podstawie analizy drugiej opinii. W takim przypadku to z analizy obu opinii wynika, że występują przynajmniej w jednej z nich braki spełniające wymóg niepełności w rozumieniu tego przepisu, celowe jest zatem skonfrontowanie biegłych w celu wyjaśnienia tej wątpliwości.

69 Wyrok SA w Białymstoku z 30 maja 2014 r., II AKa 95/14, LEX nr 1480394.

70 Wyrok SA w Katowicach z 1 lutego 2018 r., II AKa 551/17, niepubl.

Finalnie *de lege ferenda* art. 201 k.p.k. powinien mieć brzmienie:

§ 1. Jeżeli opinia jest niepełna lub niejasna albo gdy zachodzi sprzeczność w samej opinii lub między różnymi opiniami w tej samej sprawie, wzywa się ponownie tych samych biegłych lub powołuje innych.

§ 2. Biegli mogą być konfrontowani w celu wyjaśnienia sprzeczności między ich opiniami.

Bibliografia

- Gruszecka Dagmara [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2015.
- Grzegorzczak Tomasz, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2008.
- Hofmański Piotr, Elżbieta Sadzik, Kazimierz Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Piotr Hofmański, t. I. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2011.
- Kegel Anna, Zdzisław Kegel, *Przepisy o biegłych sądowych, tłumaczach i specjalistach. Komentarz*. Kraków: Wydawnictwo Zakamycze, 2004.
- Kolasiński Błażej, „Wymagania wymiaru sprawiedliwości wobec biegłych psychiatrów i ich orzeczeń”, *Prokurator*, nr 1 (2005): 24-59.
- Kopczyński Grzegorz, *Konfrontacja biegłych w polskim procesie karnym*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008.
- Kotowski Wojciech, „Wartość dowodowa opinii biegłego. Opinia pełna, cz. 2”, *Palestra*, nr 11-12 (2011): 181-186.
- Kurowski Michał, [w:] Barbara Augustyniak, Krzysztof Eichstaedt, Michał Kurowski, Dariusz Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Dariusz Świecki. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2013.
- Paprzycki Lech K., [w:] Jan Grajewski, Lech K. Paprzycki, Sławomir Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I., red. Lech K. Paprzycki. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2013.
- Widła Tadeusz, *Ocena dowodu z opinii biegłego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1992.